

Utviklingen i Open Access ved UiT 2011–2019

Jan Erik Frantsvåg og Per Pippin Aspaas

Sammendrag

Dette er ment som en historisk oversikt over utviklingen i viktige tall på Open Access-området (OA, dvs. åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner på nettet) fra og med 2011 til og med 2019. Universitetet i Tromsø, nå UiT Norges arktiske universitet, vedtok sin første OA-policy i universitetsstyremøtet i oktober 2010. 2011 er dermed det første virkeåret, mens 2019 er siste året vi har helårstall for. Statistikken er avgrenset til fagfellevurderte artikler i vitenskapelige tidsskrift og serier. Tre tema diskuteres særskilt, det er: fordelingen mellom «Gull OA» og «Grønn OA», administrasjonen av UiTs publiseringsfond og vitenarkivet Munin.

Bakgrunn

Open Access har vært viktig for Universitetsbiblioteket ved UiT Norges arktiske universitet i mange år. De første tiltak ble satt i verk allerede før begrepet ble utmyntet tidlig på 2000-tallet. Et forsøk med ETD (Electronic Theses and Dissertations) ble startet rundt år 2000, mens det første OA-tidsskriftet, *Nordlyd*, ble distribuert via UB i 2003. Siden har dette blitt innlemmet i UB-tjenesten Septentrio Academic Publishing, hvor det har fått følge av mange flere tidsskrifter og skriftserier. ETD er på sin side blitt innfaset i tjenesten *Munin*, et vitenarkiv hvor ikke bare masteroppgaver og doktorgradsavhandlinger, men også vitenskapelige artikler og annet materiale fra UiTs forskere og studenter gjøres åpent tilgjengelig av UB.

I denne oversikten er det likevel naturlig å ta *UiTs første OA-policy* som utgangspunkt. Den ble utarbeidet i fellesskap av UB og Forskningsavdelingen i Sentraladministrasjonen, og ble vedtatt av Universitetsstyret i oktober 2010. Her heter det at UiTs forskere og studenter «som hovedregel» skal velge publiseringskanaler som enten er OA eller som tillater egenarkivering og at de «som hovedregel» skal egenarkivere sine publikasjoner i *Munin*. Med policyen fikk UB et nytt verktøy og en legitimering av sitt arbeid med OA. Policyen fikk virkning fra og med januar 2011 (se Vedlegg 1 for hele teksten på norsk og engelsk). En policy er ikke en lovtekst eller et bindende dokument i strengt juridisk forstand. Den skal likevel virke som en rettesnor og legge føringer for virksomheten ved statlige institusjoner

<https://doi.org/10.7557/15.5506>

© [Jan Erik Frantsvåg](#) og [Per Pippin Aspaas](#). Dette er en artikkel distribuert i henhold til betingelsene og kravene i lisensen [Creative Commons Navngivelse 4.0 Internasjonal](#).

som UiT. Siden mye handler om opplysningsarbeid og holdningsendringer, er det naturlig at effekten først oppstår over tid.

Septentrio Academic Publishing er ment som en tjeneste for fagmiljøer ved UiT som ønsker å utgi egne skriftserier. UBs rolle her er å gi teknisk og publiseringsfaglig støtte til UiTs forskere i rollen som redaktører. Det er ikke i seg selv et tiltak som gjør store utslag på volumet av åpen publisering ved institusjonen, av to grunner: For det første er det mange av skriftseriene i Septentrio som ikke er fagfellevurderte og dermed ikke telles med i statistikken over vitenskapelig publisering. For det andre er mange av forfatterne til de fagfellevurderte Septentrio-tidsskriftene hjemmehørende ved andre institusjoner; redaktørrollen er utvilsomt et viktig tiltak for å fremme åpen vitenskap, men gir seg ikke utslag i publiseringspoeng ved egen institusjon. Tjenesten Septentrio blir for øvrig beskrevet i en [egen artikkel](#) i dette Ravnetrykket og vil ikke behandles videre her.

For å hindre at økonomiske barrierer skulle stå i veien for forskernes publisering i åpne tidsskrifter, ble det fra starten satt av penger til et eget *publiseringsfond*. Fondet skulle dekke såkalte Article Processing Charges (APC), en publiseringsavgift som innkreves av en del åpne tidsskrifter særlig innen natur- og helsefagene. Fondets administrasjon ble lagt til UB. Universitetsstyret besluttet å sette av 300 000 kr til fondet på UiTs budsjett for 2011. Beløpet er senere høynet flere ganger, til dagens forbruk på om lag 4 500 000 kr pr. år. Nøkkeltall i fondets utvikling år for år blir presentert nærmere nedenfor.

Arbeidet med vitenarkivet Munin ble i oppstartsfasen lagt til en egen avdeling ved UB, IFU (Avdeling for IT, formidling og utvikling). Stein Høydalsvik og andre nøkkelpersoner ved IFU fikk etablert en DSpace-installasjon og dirigert personalressurser til å ta unna det som til å begynne med var en relativt begrenset tilflyt av materiale. Imidlertid er det utarbeidet nasjonale og internasjonale standarder for slike institusjonelle vitenarkiv som fordrer utstrakt manuell kontroll med alt som skal tilgjengeliggjøres på nett, så selv et begrenset omfang krevde mye oppbygging av kompetanse. Etter intern omorganisering av UB er det daglige arbeidet med godkjenning og tilgjengeliggjøring av dokumenter i Munin i stor grad overtatt av bibliografisk ekspertise ved Avdeling for samlinger, i tett dialog og samarbeid med Avdeling for publikumstjenester, herunder noen av nøkkelpersonene fra «gamle IFU». Vitenarkivet Munin har også en innleveringsportal for masteroppgaver og doktorgradsavhandlinger ved UiT; her har volumet vært stort i mange år og håndteringen har i stor grad vært ivaretatt av bibliografisk ekspertise ved UB. Det nye er at volumet på andre dokumenttyper enn master- og doktorgradsarbeid har økt markant de siste årene. Dedikert arbeid fra noen få personer over tid har vist seg avgjørende for å sikre kompetanseutvikling og unngå for stort etterslep på arbeidslistene. Omfanget av vitenskapelige artikler i Munin vil bli nærmere presentert nedenfor.

UiTs tall for Grønn og Gull OA

«Grønn Open Access» er OA i regi av forfatteren, det vi gjerne kaller egenarkivering. Ved UiT vil det si at forskeren laster opp (*deponerer*) en versjon av artikkelen – gjerne en manusversjon, det er det de fleste utgivere tillater – i Cristin. Dokumentet blir så eksportert fra Cristin til det åpne vitenarkivet Munin og sjekket nærmere av ansatte ved UB før det tilgjengeliggjøres der.¹

«Gull OA» er OA hos utgiver. Dette skjer vanligvis i form av publisering i tidsskrift eller andre serier som er OA i sin helhet (heretter kalt OA-kanaler). Noen slike kanaler krever forfatterbetaling (APC); mer om det nedenfor.

«Hybrid OA», hvor enkeltartikler mot betaling blir OA i kanaler som ellers ikke er OA, er en form for Gull OA som ikke støttes av UiTs publiseringsfond. Det kan allikevel skje at enkeltforskere betaler denne formen for OA over eget annuum eller prosjektmidler. Fra og med 2019 har de nye norske konsortieavtalene (Unit-avtalene, jf. [Lene Ottesens artikkel](#)), der kostnader for hybrid OA dekkes tilnærmet automatisk, bidratt til at Hybrid OA har vokst.

I oversikten nedenfor representerer tallene for Gull OA kun det som er publisert i rene OA-kanaler. Hybrid OA inngår i tallene for Grønn. Dette skyldes at hybrid så langt ikke har vært mulig å identifisere sikkert i datamaterialet, mens artikler i rene OA-kanaler er enkle å identifisere.

Unit-avtalene innebærer at artikler «kjøpes fri» og blir gull OA på kanalens nettsted, samtidig som egenarkivering tillates. Men at egenarkivering tillates, fører ikke til at artiklene kommer ut i Munin per automatikk; den korresponderende forfatteren må fremdeles laste opp fulltekst i Cristin.

En annen og viktigere forklaring på økningen i Grønn OA er trolig at at UiTs OA-policy ble revidert i 2018 (se Vedlegg 2a for hele teksten på norsk, Vedlegg 2b for hele teksten på engelsk). Revisjonen trådte formelt i kraft med rektors vedtak (på styrets fullmakt) i februar 2019, men opplysningsarbeidet startet flere måneder før den tid. I revisjonen er egenarkivering av tidsskriftartikler nevnt som et særskilt krav. I forbindelse med denne revisjonen har det foregått et nokså intensivt informasjonsarbeid overfor UiTs fagmiljøer om viktigheten av egenarkivering. Temaet er bl.a. tatt opp i UBs kurs rettet mot doktorgradsstipendiater, i faggruppemøter, instituttleder-møter, møter med forskningsgrupper og lignende.

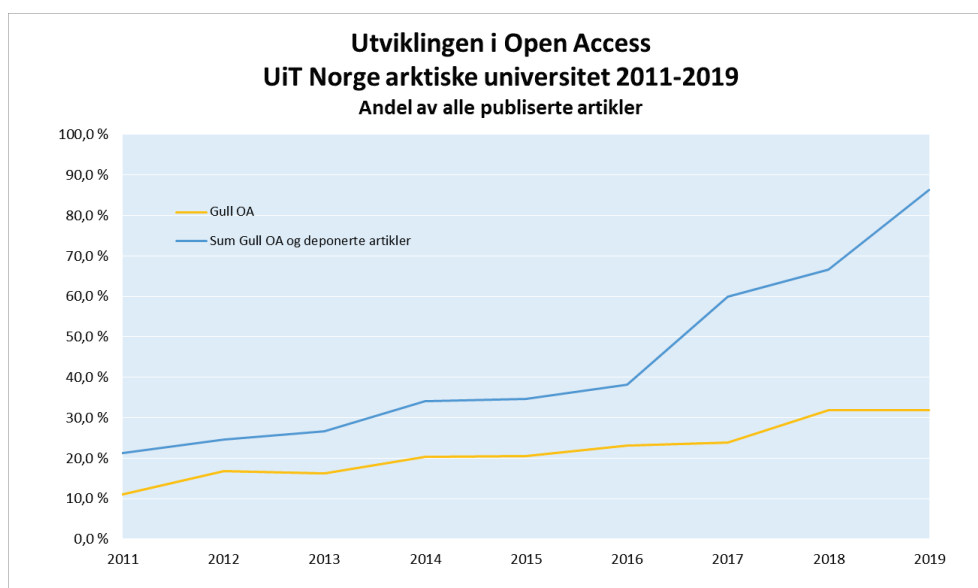
¹ Har artikkelen mer enn én forfatter, holder det at en av forfatterne laster opp. Dette kan være en forfatter ved en annen institusjon som benytter Cristin som verktøy for formidling av artikler til vitenarkiv, slik at institusjonene nyter godt av hverandres innsats på dette området. Det er nå på tale å innføre et nasjonalt vitensarkiv, som muligens vil gjøre etterarbeidet i slike tilfeller enda mindre arbeidskrevende enn det er i dag.

År	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tellende artikler	1194	1285	1284	1361	1533	1637	1663	1819	1868
Åpne og deponerte artikler	253	316	343	463	530	625	998	1212	1613
Andel åpne og deponerte artikler	21,2 %	24,6 %	26,7 %	34,0 %	34,6 %	38,2 %	60,0 %	66,6 %	86,3 %
Gull OA	131	216	209	277	315	379	398	579	594
Andel Gull OA	11,0 %	16,8 %	16,3 %	20,4 %	20,5 %	23,2 %	23,9 %	31,8 %	31,8 %
Deponerte artikler (Grønn OA)	122	100	134	186	215	246	600	639	1019
Andel deponerte artikler	10,2 %	7,8 %	10,4 %	13,7 %	14,0 %	15,0 %	36,1 %	35,1 %	54,6 %
Artikler i TA	1063	1069	1075	1084	1218	1258	1265	1240	1274
Andel deponerte av TA	11,5 %	9,4 %	12,5 %	17,2 %	17,7 %	19,6 %	47,4 %	51,5 %	80,0 %

Figur 1 Tall for Gull og Grønn OA 2011–2019

I Figur 1 er *tellende artikler* totalt antall fagfellevurderte artikler i vitenskapelige tidsskrift og serier (heretter kalt kanaler). *Åpne og deponerte artikler* er summen av artikler som er gjort åpent tilgjengelig gjennom rene OA-kanaler, og artikler publisert i abonnementsbaserte kanaler der forfatteren har lastet opp fulltekst i Cristin. *Andel åpne og deponerte artikler* er dette tallet som prosent av tellende artikler.² *Gull OA* er artikler i rene OA-kanaler, *andel Gull OA* dette antallet i prosent av tellende artikler. *Deponerte artikler (Grønn OA)* er deponering av artikler fra abonnementsbaserte kanaler, *Andel deponerte artikler* dette antallet som prosent av tellende artikler. *Artikler i TA* er alle artikler som er publisert i abonnementsbaserte kanaler (TA = «toll access»). *Andel deponerte av TA* er andelen av artiklene i abonnementsbaserte kanaler som nå er deponert.

² Strengt tatt er det ikke slik at samtlige artikler som blir deponert (lastet opp i Cristin), ender opp med å faktisk bli Grønn OA. Noen ganger har forfatter lastet opp forlagets PDF, og anmodninger fra UB om å sende en manusversjon fører ikke fram. Andre ganger har tidsskriftets utgiver en streng policy som setter juridisk stopper for egenarkivering. Mer om dette nedenfor.

Figur 2 Utviklingen i Open Access ved UiT 2011–2019

Figur 2 gir en grafisk fremstilling av Gull OA og totalen for Gull OA-artikler og deponerte artikler (dvs. «Andel åpne og deponerte artikler» i Figur 1). Det viser en markant vekst de siste årene.

Utviklingen i Gull OA avhenger av finansiering for artikkelbetaling (APC), som ved UiT er løst gjennom publiseringsfondet. Men at finansieringen er på plass, er i seg selv ikke nok for at et rent OA-tidsskrift skal bli valgt. Forskeres oppfatning av slike (ofte nyere) publiseringskanalers kvalitet spiller en stor rolle. I tillegg varierer utviklingen av tjenlige og gode OA-kanaler mellom fagområder. F.eks. har rettsvitenskap gjennomgående ikke hatt relevante OA-kanaler å publisere i før helt nylig. Og OA-kanaler er sterkt underrepresentert på nivå 2 i det norske registeret over vitenskapelige publiseringskanaler, ca. 1/6 sammenlignet med situasjonen for abonnementsbaserte kanaler. Likevel har det vært en jevn vekst i bruken av Gull OA ved UiT, inntil utviklingen flatet ut fra 2018 til 2019. Det kan tenkes at Unit-avtalene har beveget noen forskere til å sende artikkelmanus som ellers ville blitt publisert i en ren Gull OA-kanal, inn til en hybrid OA-kanal isteden. De foreløpige tallene for hybrid (jf. [Lene Ottesens artikkel](#)) tilsier i hvert fall en vekst i denne formen for OA, i den korte tiden avtalene har vart. I Unit-avtalene er APC forhåndsbetalt, og forskeren får anledning til å publisere OA uten å måtte gå gjennom søknadsprosedyren hos publiseringsfondet.

Suksessen til Grønn OA (egenarkivering) er avhengig av at det store flertallet av utgivere har policyer som tillater dette – det har jevnt over vært tilfellet hele perioden – og at forskerne kjenner mulighetene og prioriterer å benytte seg av dem. UB har gjennom flere år informert forskerne og kjørt e-post-kampanjer for å få forskerne til å deponere sine artikler (dvs. laste opp fulltekst i Cristin). Økningen fra 2011 til 2016 skyldes i hovedsak dette arbeidet. I 2017 begynte Forskningsrådet med tettere oppfølging av hvorvidt prosjekter de finansierte fulgte opp kravene om OA (obligatorisk egenarkivering), noe som

bidro til en markant økning det året, med en viss vekst også året etter. I kjølvannet av OA-policyens revisjon i februar 2019 har Cristin-ansvarlige ved enhetene – de arbeider mye med disse publikasjonene, og sitter tettere på forskerne – vært mye sterkere engasjert i arbeidet. Samtidig har også noen forskningsdekaner «tatt grep» om sine forskere. Dette har gitt merkbare resultater, egenarkiveringsprosenten for UiT er i 2019 blitt en av de høyeste i landet. Det er neppe realistisk å forvente vesentlig høyere tall for OA i 2020, med mindre det settes i verk ytterligere tiltak i retning av å gjøre eksempelvis egenarkivering obligatorisk for at publikasjonene skal telle i den årlige omfordelingen av midler til enhetene (RBO, resultatbasert omfordeling basert på antall publiseringspoeng). Egenarkivering er i dag et krav fra både Forskningsrådet og EU, men ikke påkrevet i streng juridisk forstand for den forskningen ved UiT som ikke finansieres gjennom eksterne midler.

Publiseringsfondet

UiTs publiseringsfond ble opprettet av UiTs styre i forbindelse med OA-policyen av 2010.

Kriteriene for tildeling er i hovedtrekk (for fullstendig oversikt over fondets reglement, se Vedlegg 3):

- Det må være en ren OA-kanal, fondet dekker ikke avgifter til hybrid-publisering.
- Korresponderende forfatter er søker, og hører til UiT. Både vitenskapelig tilsatte, administrativt tilsatte, ph.d.- og masterstudenter og emerituser kvalifiserer, så lenge publikasjonen gir poeng til UiT.
- Tidsskriftet skal ha nivå 1 eller 2 i det norske registeret over publiseringskanaler, og være registrert i det internasjonale DOAJ (*Directory of Open Access Journals*, en «hvitliste» for seriøse OA-kanaler).
- Fondet dekker i utgangspunktet ikke mer enn 25 000 for en artikkel, dette er en regel som ble innført for noen år siden. Nylig ble det vedtatt at maksgrensen kan fravikes dersom UiT har en formell avtale med utgiver. Denne justeringen ble utløst av Unit-avtalene hvor OA er svært dyrt, men man ikke betaler per artikkel. Det var viktig å gjøre publisering i rene OA-kanaler like enkelt for forfatterne.
- Fondsadministrasjonen kan i velbegrunnede tilfeller gjøre unntak fra enhver regel.

UiTs publiseringsfond ble opprettet i og med at universitetsstyret tildelte 300 000 kr til fondet i budsjettåret 2011. Siden vi ikke hadde noen erfaring med dette, må beløpet kunne sies å være basert på en kombinasjon av røffe anslag og vill gjetting. Fondet har ennå ikke kommet i den situasjon at det har gått tomt for midler og måttet avvise søknader av den grunn, en situasjon vi hører har oppstått på noen andre institusjoner. I 2013 var fondet riktignok i ferd med å ha forpliktet hele årets budsjett på 500 000 allerede i mai, men da grep

rektoratet inn og ga fondet en ekstratildeling på 500 000 slik at budsjettet for 2013 ble 1 000 000, som viste seg å være nok. Erfaringer har vist at det har vært veldig vanskelig å forutse neste års behov, ikke minst når disse behovene skal meldes inn 7–8 måneder i forveien.

Fondet fører et «skyggeregnskap» for å holde oversikt over hvor store beløp som er forpliktet. Forpliktelsene kommer ofte ikke til utbetaling i samme regnskapsår, gjennomgående blir bare 50–60 % av innvilgelsene regnskapsført samme år, de resterende beløp fordeles ut over de følgende 2–3 år med hoveddelen i året etter innvilgelsen. Dette skyldes at noen manus må gå mange runder hos tidsskriftet før de til slutt blir antatt – eller oppgis av forfatteren (jf. [Bård Smedsrød og Leif Longvas artikkel](#)).

I tallene nedenfor er alle søknader som formelt kommer inn til fondet og blir registrert i ePhorte, tatt med. Enkle forespørsler som resulterer i at det ikke kommer noen søknad til fondet, blir ikke ført i ePhorte og er heller ikke tatt med i statistikken. For utførlig redegjørelse for detaljene i tabellene, se vedlegg 4.

År	Søknader	Ikke innvilget	Innvilget	Bortfalt	Gjenstående innvilgelses	Bokført	Gjenstående forpliktet
2011	26	2	24	1	23	23	
2012	53	5	48	10	38	38	
2013	101	14	87	18	69	69	
2014	130	4	126	32	94	94	
2015	137	21	116	18	98	98	
2016	209	21	188	50	138	134	4
2017	254	25	229	45	184	164	20
2018	296	19	277	23	254	199	55
2019	297	18	279	38	241	146	95

Figur 3 UiTs publiseringfond: Antall søknader om dekning av APC, 2011–2019

År	Budsjett	Ref NFR	Total ramme	Søknader	Ikke innvilget	Innvilget	Bortfalt	Gjenstående innvilget	Bokført	Gjenstående forpliktet	Resultat	Akkumulert resultat
2011	300		300	203	32	172	14	157	157	0	143	
2012	309		309	491	61	430	104	326	326	0	-17	126
2013	1 000		1 000	1 187	194	993	256	737	737	0	263	246
2014	1 300	491	1 791	1 809	50	1 759	525	1 233	1 233	0	558	820
2015	1 300	666	1 966	2 198	423	1 776	322	1 453	1 453	0	513	1 070
2016	1 400	763	2 163	3 802	564	3 238	985	2 253	2 205	48	-90	423
2017	1 400	1 033	2 433	4 263	620	3 643	779	2 864	2 534	330	-431	-521
2018	3 500	1 284	4 784	5 379	491	4 888	419	4 469	3 475	994	315	-116
2019	6 300	0	6 300	6 114	490	5 624	941	4 682	2 597	2 085	1 618	1 933

Figur 4 UiTs publiseringsfond: Søknadsbeløp og innvilget 2011–2019. Tall i hele 1000 kr.

Vitenarkivet Munin

Som nevnt ovenfor er definisjonen på Grønn OA at det skjer i regi av forfatteren. Det er formelt riktig, uten deponering via Cristin blir ikke artikkelen åpent tilgjengelig i vitenarkivet Munin. Men egenarkivering forutsetter mer enn deponering. Først når artikkelen har gått hele veien fra opplasting (deponering) til tilgjengeliggjøring i Munin, er den reelt blitt egenarkivert og tilgjengelig som en «Grønn OA-artikkel».

Tilgjengeliggjøring av deponerte artikler krever også et arbeid fra andre mennesker enn bare forfatteren. Universitetsbiblioteket som drifter institusjonens vitenarkiv, i vårt tilfelle Munin, må sjekke at lisensen er i orden og eventuelt legge på en embargo (en del utgivere krever 6–12, endog opp til 24 måneder fra artikkelen er publisert til den kan tilgjengeliggjøres i vitenarkivet). Det er også krav om et visst minimum av kontrollerte metadata, for å sikre god gjenfinnbarhet og motvirke usikkerhet om hva det er slags tekst leseren har med å gjøre.³ Dette arbeidet er ressurskrevende, men langt fra statisk.

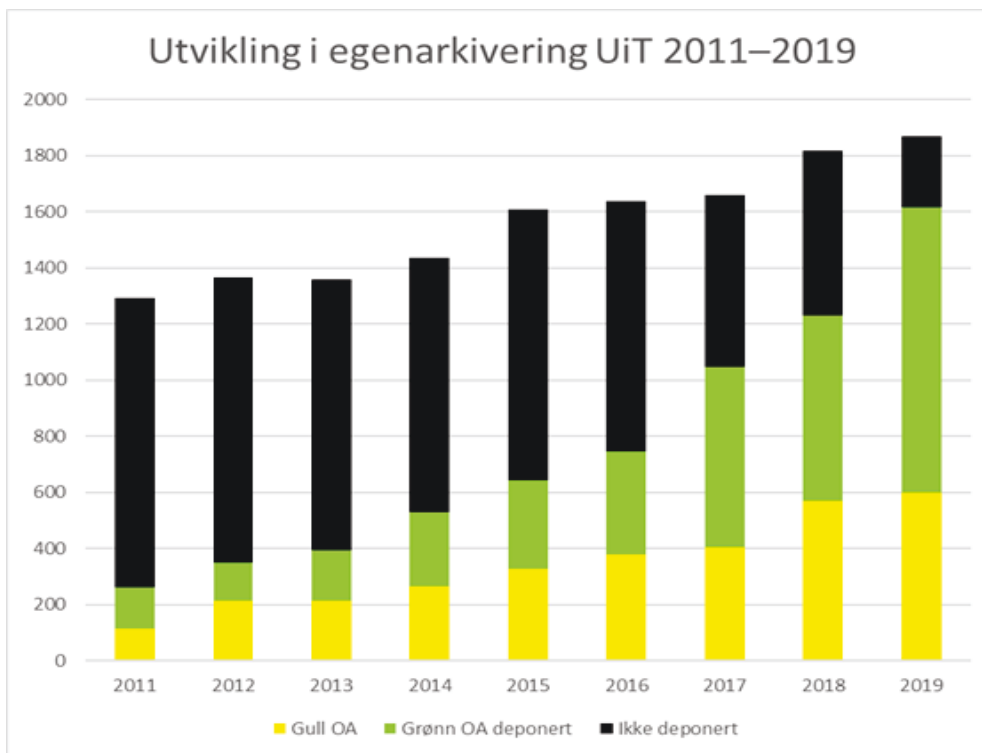
Blant oppgraderinger som har skjedd i senere år er innføring av «Altmetrics-smultring», et verktøy for å måle henvisinger til vitenskapelige arbeider i sosiale medier og andre uformelle kanaler. Det er også gjort flere forbedringer på metadata-siden som vi ikke skal gå gjennom her. Et interessant spørsmål er imidlertid om hvor mye av det som lastes opp i Cristin, som faktisk kommer ut i arkivet. Artikler kan bli avvist fordi utgiveren ikke tillater noen form for tilgjengeliggjøring, eller det kan bli avvist fordi forfatteren har lastet opp feil

³ Ofte dreier det seg om forfatterens siste, fagfellevurderte manusrevisjon. Selv om ordlyden er identisk, har artikkelen en annen layout enn den offisielle versjonen som befinner seg bak betalingsmur på utgiverens hjemmeside.

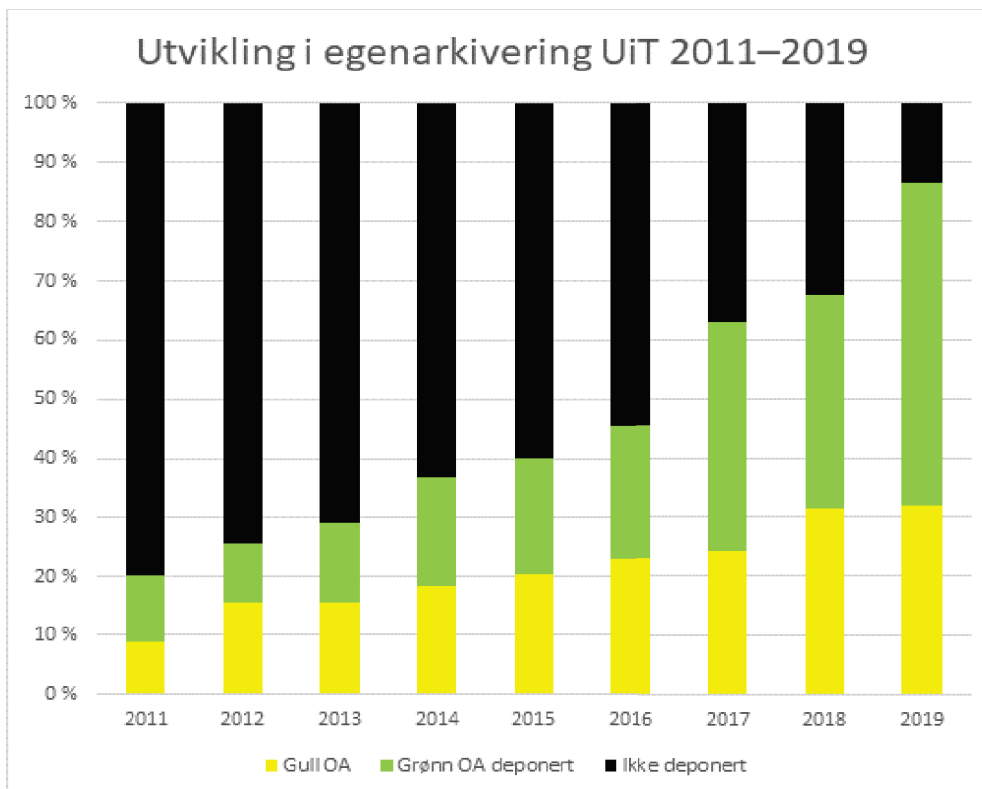
versjon, og på tross av henvendelser fra bibliotekets side ikke leverer den manusversjonen som etterspørres.

Det skal innrømmes at kapasitetsproblemer ved biblioteket fører til at det noen ganger kan gå lang tid fra deponering til tilgjengeliggjøring. Her skjer det en tett dialog mellom Munin-teamet og bibliotekets ledelse for å vurdere tiltak. Munin inneholder mange dokumenttyper, der fagfellevurderte, vitenskapelige artikler bare er en av flere. De prioriteres høyt, høyere enn konferansebidrag, kronikker, rapporter og annet «grått» materiale, men ikke like høyt som doktorgradsavhandlinger og mastergradsoppgaver, som behandles umiddelbart etter at studieadministrasjonen ved aktuelt institutt/fakultet har ferdigbehandlet oppgaven. Kontakt med forfattere som har lastet opp en annen versjon enn den utgiver tillater, medfører ofte også noe forsinkelse. Til tross for tiden som går med til dette, har UB ved UiT som politikk å alltid prøve i det lengste. Dette ut fra en erkjennelse av at faktisk tilgjengeliggjøring er en prioritert oppgave for UB og et strategisk mål for UiT. Den desidert viktigste årsaken til at det kan gå lang tid fra deponering til tilgjengeliggjøring, er imidlertid de embargoperiodene som forlaget setter. Slike artikler blir ferdigbehandlet fra Munin-teamets side, men blir da liggende i arkivet med en «tikkende hengelås» som åpnes automatisk den dagen embargoperioden er over.

I tabellene nedenfor vises utviklingen for perioden 2011–2019. Gul farge markerer artikler i rene OA-kanaler (*Gull OA*). *Grønn OA deponert* vil si artikler som er blitt lastet opp; en svært liten andel av disse vil ikke komme ut på grunn av problemer med rettigheter eller manglende manusversjon. Markert med svart er artikler som er publisert i abonnementsbaserte kanaler, og forfatteren har unnlatt å laste opp fulltekst i Cristin (*ikke deponert*).

Figur 5 Utvikling i egenarkivering av fagfelleverderte artikler skrevet av forskere tilknyttet UiT, perioden 2011–2019 (absolutte tall)

Figur 6 Utvikling i egenarkivering av fagfelleverderte artikler skrevet av forskere tilknyttet UiT, perioden 2011–2019 (prosentvis fordeling)

Veien videre

I sum er OA-arbeidet ved UiT profesjonelt ivaretatt. Grepet med etablering av et eget publiseringsfond som aldri har gått tomt, har gjort at UiTs forskere slipper å belaste eget annuum for å publisere i rene OA-kanaler som krever APC. Tett kontakt med enkeltforskere og systematisk arbeid med å holde etterslepet på arbeidslistene i Munin-tjenesten nede er et annet viktig grep.

Informasjonsarbeidet har forbedringspotensial, skjønt det skal sies at det ikke bare er Universitetsbiblioteket som har ansvar for denne virksomheten. I den sammenhengen er det gledelig å konstatere at dialogen med Cristin-ansvarlige og forskningsdekaner ved fakultetene er blitt stadig bedre, ikke minst i kjølvannet av revisjonen av OA-policyen og innføringen av Unit-avtalene i 2019. I 2020 har vi også lansert en egen [portal for publisering og Open Access](#) ved UiT. Effekten av dette tiltaket skal det bli spennende å følge med på.

Mengden artikler som lastes opp for tilgjengeliggjøring i Munin har økt år for år. Samfunnsøkonomisk vil nok det mest rasjonelle være at andelen artikler som publiseres i rene OA-kanaler beveger seg oppover fra det foreløpige toppnivået på knappe 32 %. Enn så lenge er det likevel gledelig at stadig flere deponerer sine artikler og bidrar til at ny kunnskap blir åpent tilgjengelig som grønn OA. Det er likevel et stykke igjen til 100 % åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige artikler som skrives ved UiT. Her kan institusjonen vurdere å vedta både «pisk» og «gulrot».

Insentivordninger hvor institutter og forskningsgrupper som kommer best ut på statistikken, premieres økonomisk og gis publisitet, kan virke positivt. Å holde tilbake publiseringspoeng for artikler som verken publiseres i en OA-kanal eller egenarkiveres, er et annet tiltak som kan gi gode resultater raskt. Få forskere vil nok ønske å straffe sitt eget institutt økonomisk ved å ikke utføre den lite tidkrevende jobben det er å laste opp fulltekst i Cristin.

En annen mulighet er å tenke at kritisk masse allerede er oppnådd. Toppåret 2019, hvor 86 % av de vitenskapelige artiklene ved UiT enten kom ut i rene OA-kanaler eller ble lastet opp i fulltekst (deponert), viser at publiseringskulturen ved institusjonen jevnt over er OA-vennlig. Kulturendringen har skjedd raskt, dette tallet lå i 2011 på 20 %. Sammen med utviklingen nasjonalt og internasjonalt, med Unit-avtaler og Plan S som viktige drivende faktorer, er vår forskning på god vei mot en virkelighet der OA blir standarden. Men det er ennå et stykke igjen til [regjeringens mål](#) om at alle artikler som skrives av forskere tilknyttet norske institusjoner, skal være åpent tilgjengelige innen 2024. Vi er heller ikke i mål med UiTs strategi fram mot 2022, [Drivkraft i nord](#), hvor det heter at «UiT skal være nasjonalt ledende på Open Science og våre forskningsdata og publikasjoner skal være åpent tilgjengelig der dette er mulig». Skal dette målet nås, må trykket holdes oppe og en ytterligere revisjon av UiTs OA-policy vurderes.

Til sist vil vi understreke at arbeidet med OA ved UB hele veien har nytt godt av sterk støtte fra universitetets og bibliotekets ledelse. Verken policydokumenter eller strategier vokser ut av noe vakuum, men fordrer tett dialog og samhandling mellom de ulike nivåene i en organisasjon. Stein Høydalsvik har hele veien spilt en uvurderlig rolle i det strategiske og faglige arbeidet med hele sakskomplekset åpen vitenskap. Bibliotekdirektørene Helge Salvesen og Johanne Raade har vært tydelige og handlekraftige støttespillere. Og ikke minst har rektoratene under både Jarle Aarbakke, med Curt Rice som prorektor for forskning, og Anne Husebekk, med Kenneth Ruud som prorektor, gitt politisk drahjelp både internt ved institusjonen og eksternt.

Universitetet i Tromsøs prinsipper for Open Access publisering

Vedtatt av:	Universitetsstyret i sak S 33-10
Gjelder fra:	14. oktober 2010
Arkivreferanse:	2010/5305-1

Fri tilgang til vitenskapelige resultater er en viktig forutsetning for et velfungerende demokrati, for fri meningsutveksling og for at vitenskapen skal kunne være et godt verktøy for utvikling av samfunns- og næringsliv. UiT har som mål at alle vitenskapelige publikasjoner fra universitetet skal gjøres tilgjengelig enten i Open Access-tidsskrifter eller i åpne vitenarkiver. Universitetet i Tromsø slutter seg derfor til følgende grunnleggende Open Access-prinsipper om fri tilgang til vitenskapelige resultater.

- **Egenarkivering:** UiT har som hovedregel at studenter og forskere egenarkiverer sine publikasjoner i Munin. Tilgjengeliggjøring i Munin vil skje innenfor rammen av de avtaler som forfatteren har inngått med publikasjonens utgiver og utgivernes prinsipper for egenarkivering. Universitetsbiblioteket har ansvar for å avklare rettighets spørsmål knyttet til tilgjengeliggjøring.
- **Valg av publiseringskanal:** UiT har som hovedregel at studenter og forskere skal, under forutsetning av faglig likeverdighet, velge de publiseringskanaler som gir friest mulig tilgang til publikasjonene, enten ved at de har en god politikk med hensyn til å tillate egenarkivering eller ved at publiseringskanalen er en Open Access publiseringskanal.
- **UiT som utgiver:** Universitetet skal arbeide for at tidsskrifter og skriftserier som utgis ved UiT skal være Open Access-utgivelser. Målet er at alle tidsskrifter og skriftserier som utgis ved UiT skal tillate egenarkivering, og det skal oppmuntres til at det er den endelige utgitte utgaven (forleggers PDF) som arkiveres.

University of Tromsø principles for Open Access publishing¹

Free access to scientific results is an important prerequisite for a well-functioning democracy, for the free exchange of opinions and to enable science to be a tool for the development of society and industry. The University of Tromsø has as its goal that all scientific publications from the university shall be made available either in an Open Access journal or in an institutional repository. Hence, the University of Tromsø will adhere to the following basic principles of Open Access to scientific results.

- **Self-archiving:** The University of Tromsø has as its general rule that students and researches shall self-archive their publications in Munin, the university's institutional repository. Publications will be made available through Munin within the constraints of the agreements the authors have made with the publisher and publishers' principles for self-archiving. The University Library of Tromsø has the responsibility for investigating and ensuring compliance with publishers' policies and other questions regarding intellectual property rights in this context.
- **Choice of publishing venue:** The University of Tromsø has as its general rule that students and researchers shall – provided publications are of equal scientific worth and stature – choose publishing venues that provide the freest access to the publications, either through having a positive attitude to self-archiving or by being an Open Access publishing venue.
- **The University as a publisher:** The University shall endeavour to make journals and other publications published by the University Open Access publications. It is a goal that all publications published by the University shall permit self-archiving, and that self-archiving of the final published version (publisher's PDF) shall be encouraged.

¹ This is a translation of the document approved by the Board of the University of Tromsø on October 14th 2010 (ref. S 33-10); this English language version has not been formally approved.

PRINSIPPER FOR ÅPEN TILGANG TIL VITENSKAPELIGE PUBLIKASJONER VED UiT NORGES ARKTISKE UNIVERSITET

Fastsatt av:	Universitetsstyret	Dato:	14.10.2010 (S 33-10), 07.02.2019 (F 03-19)
Ansvarlig enhet:	Avdeling for forskning, utdanning og formidling	Arkivref.:	2018/5399
Sist endret av:	Avdeling for forskning, utdanning og formidling	Dato:	07.02.2019

Fri tilgang til vitenskapelige resultater er en viktig forutsetning for et velfungerende demokrati, for fri meningsutveksling og for at vitenskapen skal kunne være et godt verktøy for utvikling av samfunns- og næringsliv. UiT Norges arktiske universitet har en sterk nasjonal posisjon som fremmer av åpenhet til forskningsresultater, både publikasjoner og forskningsdata, og universitetsledelsen har en viktig rolle som nasjonal og internasjonal pådriver for å nå mål om åpen tilgang. Alle vitenskapelige publikasjoner fra UiT skal gjøres tilgjengelige enten i publiseringskanaler med åpen tilgang eller i åpne vitenarkiver. UiT har derfor nedfelt følgende prinsipper om fri tilgang til vitenskapelige publikasjoner:

1. Valg av publiseringskanal

UiTs ansatte og studenter medvirker i vitenskapelig publisering i ulike roller, – som forfatter, fagfelle, medlem av redaksjonsråd eller redaksjonsmedlem. UiT ønsker at man prioriterer deltakelse i publiseringskanaler som fremmer åpen tilgang fremfor hos utgivere som ikke fremmer dette prinsippet.

UiTs ansatte og studenter skal publisere i kanaler som gir friest mulig tilgang til publikasjonene. Publikasjonskanalen skal enten gi åpen tilgang på egen plattform (såkalt gull åpen tilgang) eller ha en god politikk med hensyn til egenarkivering (såkalt grønn åpen tilgang). Åpne publiseringskanaler skal velges fremfor lukkede publiseringskanaler under forutsetning av faglig forsvarlighet. Dette er et krav for artikler i fagfellevurderte tidsskrifter, men anbefales også for vitenskapelige bøker (monografier og antologier), samt for populærvitenskapelige artikler, aviskronikker og annen formidlingsvirksomhet.

UiT bidrar til å dekke eventuelle ekstrakostnader til åpen publisering gjennom et eget publiseringsfond, under forutsetning av at publiseringsfondets vilkår oppfylles.

2. Egenarkivering

UiTs ansatte skal deponere (laste opp) sine publikasjoner fortløpende i Cristin, slik at de om mulig kan tilgjengeliggjøres i UiTs vitenarkiv Munin. Dette kravet gjelder foreløpig kun artikler i fagfellevurderte tidsskrifter, men anbefales også for vitenskapelige monografier og antologiartikler. Universitetsbiblioteket har ansvar for å avklare rettighetsspørsmål knyttet til tilgjengeliggjøring av publikasjoner i Munin. Tilgjengeliggjøring i Munin vil skje innenfor rammene av utgivers generelle prinsipper for egenarkivering, med mindre den ansatte har inngått

særlige avtaler for sin publikasjon. På sikt vil andelen deponerte og tilgjengeliggjorte artikler kunne få betydning ved UiTs fordeling av resultatbaserte budsjettmidler til fakultetene, i tråd med Regjeringens mål og retningslinjer¹.

Masteroppgaver og doktoravhandlinger leveres inn til bedømming gjennom innleveringsportalen i Munin. Universitetsbiblioteket sørger for å gjøre disse åpent tilgjengelige, med mindre det er gjort særlig avtale om unntak fra tilgjengeliggjøring.

3. Evaluering

Ved evalueringer i forbindelse med tilsetning, opprykk eller ved tildeling av doktorgrad skal det legges vekt på vitenskapelige arbeiders faglige innhold med hensyn til kvalitet, relevans og betydning, i henhold til prinsippene i The San Francisco Declaration on Research Assessment².

Ved andre evalueringer og ved tildelinger av forskningsmidler fra UiT, skal de samme prinsipper legges til grunn. Ved tildeling av FoU-termin skal søkere oppfylle krav til vitenskapelig publisering. Dersom det er behov for å prioritere mellom søkere, er andel publikasjoner som er publisert i åpne publiseringskanaler eller som er deponert for tilgjengeliggjøring i vitenarkiv blant kriteriene som skal tillegges vekt.

4. UiT som utgiver og innkjøper

Innen utgangen av 2021 skal alle vitenskapelige publiseringskanaler der UiT er utgiver eller medutgiver, ha åpen tilgang i den forstand at de minst skal tillate umiddelbar egenarkivering av publisert versjon (med mindre annet er nødvendig av juridiske grunner). Tilsvarende skal vitenskapelige tidsskrifter og bokserier hvor UiT står som eier eller medeier, innen utgangen av 2021 være konvertert til utgivelser som enten selv gir, eller tillater, åpen tilgang til publisert versjon.

Universitetsbiblioteket skal ved inngåelse av avtaler med utgivere om elektroniske abonnementer og lignende, alene eller gjennom samarbeid med andre institusjoner, etterstrebe å sikre gode betingelser for åpen tilgang. Gode betingelser innebærer bærekraftige priser i åpne tidsskrifter, eller åpen tilgang uten ekstra kostnad i abonnementstidsskrifter, eventuelt i form av tjenlige vilkår for egenarkivering i Munin. Denne typen avtaler skal ikke kunne unntas offentlighet.

¹ Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler, av 22.08.2017
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-mal-og-retningslinjer-for-apen-tilgang-til-vitenskapelige-artikler/id2567591/>

² The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA-erklæringen), 2012
<https://sfedora.org/read/>

PRINCIPLES FOR OPEN ACCESS TO ACADEMIC PUBLICATIONS AT UiT THE ARCTIC UNIVERSITY OF NORWAY

Approved by:	The University Board	Date:	14.10.2010 (S 33-10), 07.02.2019 (F 03-19)
Unit responsible:	Research, Education and Communication Division	Archive ref.:	2018/5399
Last amended by:	Research, Education and Communication Division	Date:	07.02.2019

Open access to research results is an important prerequisite for a well-functioning democracy, for the free exchange of opinions and to enable the research to be a tool for the development of society and industry. UiT The Arctic University of Norway has a strong position nationally as a promoter of open access to research results, publications as well as research data, and the university management has an important role as a national and international driving force for achieving the goal of open access. All academic publications from UiT shall be accessible in open access journals or in institutional repositories. Consequently, UiT has established the following principles concerning free access to academic publications:

1. Choice of publishing channel

UiT's staff and students have various roles in academic publishing, including as author, peer, member of an editorial board or editorial member. UiT wants its staff and students to prioritise publishing channels that promote open access over those that do not promote this principle.

UiT's staff and students shall choose publishing channels that provide the highest level of open access. The publishing channel shall either provide open access on its own platform (gold open access) or have a satisfactory policy concerning self-archiving (green open access). Open publishing channels shall be chosen in preference to closed subscription-based publishing channels where academically acceptable. This is a requirement for articles published in peer-reviewed journals, while it is also recommended for academic books (monographs and anthologies), as well as popular science articles, feature articles in newspapers and other dissemination activities.

UiT contributes to covering any additional costs associated with open access publishing through its own publishing fund, providing the publishing fund's conditions are fulfilled.

2. Self-archiving

UiT's staff shall continuously deposit (upload) their publications in Cristin so they may be accessed in UiT's institutional repository. This requirement currently applies only to articles published in peer-reviewed journals, while it is also recommended for academic monographs and anthologies. The University Library is responsible for clarifying matters regarding to intellectual

property rights associated with publishing in Munin. Access in Munin will occur within the scope of the publishers' general principles for self-archiving, unless staff members have entered into special agreements concerning their publication. In the long term, the proportion of deposited and accessible articles may be of significance for UiT's allocation of results-based budgets to the faculties, in line with the Government's goals and guidelines¹.

Master's and doctoral theses are submitted for assessment through the submission portal in Munin. The University Library takes care of making these openly accessible, unless a special agreement has been entered into exempting the thesis from being made openly accessible.

3. Assessments

When making assessments concerning appointments, promotions or the awarding of doctorates, emphasis shall be attached to the quality, relevance and importance of the content of scholarly works, in accordance with the principles of the San Francisco Declaration on Research Assessment.²

For other assessments and when allocating research funding from UiT, the same principles shall be used as a basis. When allocating R&D sabbaticals, applicants shall fulfil requirements concerning academic publishing. Where the need arises to rank applicants, emphasis shall be attached to criteria such as the proportion of publications that are published in open publishing channels or deposited for access in open repositories.

4. UiT as publisher and purchaser

By the end of 2021, all academic publishing channels of which UiT is the publisher or co-publisher shall provide open access in the sense that, as a minimum requirement, they must allow immediate self-archiving of the published version (unless otherwise necessary for legal reasons). Similarly, by the end of 2021, all scientific journals and book series owned or co-owned by UiT shall be converted into publications that either provide or permit open access to the published version.

When entering into agreements with publishers concerning electronic subscriptions, etc., either alone or through cooperation with other institutions, the University Library shall strive to ensure the best possible conditions for open access. In practice, this means sustainable prices in open journals, or open access at no extra cost in subscription-based journals, possibly in the form of suitable conditions for self-archiving in Munin. This type of agreement must not be exempt from public disclosure.

¹ National goals and guidelines for open access to research articles, of 22.08.2017
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-mal-og-retningslinjer-for-apen-tilgang-til-vitenskapelige-artikler/id2567591/>

² The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA), 2012 <https://sfedora.org/read/>

Publiseringsfondet ved UiT – retningslinjer

1. Det kan gis støtte til dekning av utgifter til forfatterbetaling (Article Processing Charges, APC, Article Submission Charges og lignende) i Open Access-tidsskrifter. I utgangspunktet gis støtten slik at fondet dekker hele utgiften for artikler som innvilges støtte, men dersom APC-beløpet ved innvilgelsen beregnes til å bli mer enn NOK 25 000 inkl. mva. må forfatteren besørge dekning av overskytende beløp og før innvilgelse av støtte meddele fondet hvor restbeløpet skal belastes.
 - 1.1. Det gis ikke støtte til dekning av utgifter til fargestrykk, ekstra illustrasjoner, stort omfang og lignende.
 - 1.2. Det gis ikke støtte til publisering i hybridtidsskrifter. Hybridtidsskrifter er tidsskrifter hvor man betaler for å gjøre en enkeltartikkel Open Access, samtidig som tidsskriftet er abonnementsfinansiert.
 - 1.3. Det kan etter vurdering gis støtte til publisering av artikler/kapitler i antologier/bøker som publiseres slik at publikasjonen er tellende. Det er en forutsetning at hele antologien/boken er Open Access og gratis tilgjengelig. Beløpsgrensen i pkt. 1 gjelder for hvert enkelt bidrag/kapittel, og det kan settes en lavere beløpsgrense etter vurdering.
 - 1.4. Det kan også gis støtte til OA-publikasjoner/OA-publikasjonsformer som bruker andre finansieringsmodeller enn APC, f.eks. institusjons- eller forfattermedlemskap. Dette vurderes av UB, og rapporteres særskilt om.
 - 1.5. Det kan gis støtte til lagring av data i tilknytning til publisering av artikler som har fått støtte fra fondet.
 - 1.6. Det kan etter vurdering gis støtte til publisering av OA-monografier. Maksimumsbeløpet i pkt. 1 gjelder ikke for monografier.
2. Forutsetninger for tildeling
 - 2.1. Korresponderende forfatter må ha tilhørighet ved UiT gjennom tilsetting eller som student. (Se likevel pkt. 4 nedenfor.) Det stilles ikke krav til stillingsomfanget, men tilhørigheten må også fremkomme i artikkelens angivelse av forfatterens institusjonstilhørighet.
 - 2.2. Eksternt finansierte prosjekter bør vanligvis også finansiere forfatterbetaling for artikler som er et resultat av prosjektet, og midler til å dekke slike utgifter bør derfor innarbeides i prosjektsøknadene.

Norges forskningsråd bidrar til finansieringen av all artikkelbetaling gjennom fondet. Artikler bygget på forskning finansiert av forskningsrådet skal derfor i denne sammenhengen likebehandles med internt finansiert forskning. All artikkelbetaling for artikler knyttet til forskningsrådfinansiert forskning skal skje gjennom fondet, og denne typen utgifter skal ikke belastes prosjektene.

- 2.3. Artikkelen må registreres i Cristin, og den publiserte fullteksten lastes opp i Cristin senest ved publiseringstidspunktet.
 - 2.4. Tidsskriftet må være registrert i Directory of Open Access Journals (DOAJ, www.doaj.org) og må være på nivå 1 eller 2 i NSDs register over publiseringskanaler, se (<http://dbh.nsd.uib.no/kanaler/>). Om tidsskriftet ikke er vurdert av NSD, må forfatteren dokumentere at tidsskriftet er innmeldt for vurdering (<http://dbh.nsd.uib.no/kanaler/forslag.do>), og at det har rutiner for fagfellevurdering slik at godkjenning på nivå 1 er sannsynliggjort.
3. Det søkes om støtte på skjema som finnes på Universitetsbibliotekets nettsider. Det er ingen søknadsfrist, men det normale vil være at man søker før man sender manus inn til tidsskriftet for vurdering. Universitetsbiblioteket avgjør søknadene løpende og gir tilbakemelding til forfatteren, og informerer om hvordan betaling skal skje.
- 3.1. Dersom støtte avslås fordi fondets midler er oppbrukt, kan det ikke søkes om dekning av utgifter for den samme artikkelen i et senere år der fondet ev. har fått nye midler.
4. Universitetsbiblioteket kan i velbegrunnede enkelttilfeller innvilge støtte selv om ikke alle krav er oppfylt.
5. Retningslinjene
- 5.1. Retningslinjene vedtas av Universitetsdirektøren.
 - 5.2. Retningslinjene og praktiseringen av dem vil løpende bli evaluert i samarbeid med bibliotekdirektørens ressursgruppe for publisering.
 - 5.3. Disse retningslinjene vil kunne endres uten varsel, men uten at allerede meddelte innvilgelser eller avslag påvirkes.
 - 5.4. Universitetsbibliotekets avgjørelser er endelige og kan ikke påklages.

Retningslinjene er fastsatt av Universitetsdirektøren. Revidert utgave per 10.12.2015.

VEDLEGG 4: Tillegg til Jan Erik og Per Pippin sitt bidrag om OA UiT 2011–2019

Etter at UNIT-avtalene kom er ikke formelle søknader som viser seg å ha med tidsskrift som er dekket av UNIT-avtalene å gjøre, tatt med, de medfører ikke noen saksbehandling, kun informasjon og veiledning overfor forfatterne.

Over tid har vi følgende kategorier som kommer til syne i tabellene

- Søknader: Alle søknader til fondet som kommer langt nok til å bli ført i ePhorte.
- Ikke innvilgede søknader: Søknader som blir avvist ved første behandling, oftest fordi tidsskriftet er et abonnementstidsskrift (hybrid) eller av andre grunner ikke tilfredsstillende kravene.
- Bortfalte søknader: Søknader som blir innvilget, men som faller bort, som regel fordi manuset ikke blir antatt i det aktuelle tidsskriftet eller hos den aktuelle utgiver. Det forekommer også at forfatteren slipper å betale av ulike grunner, eller at det viser seg at noen andre (eksempelvis forskningsprosjektets driftsmidler) har betalt. Vi legger ikke veldig mye energi i å hindre andre i å betale, selv om vi griper inn om vi oppdager dette innen rimelig tid.
- Gjenstående innvilgelser er søknader som ikke blir avvist og som heller ikke har bortfalt. De fordeler seg i hhv. betalte innvilgelser (der hvor vi har fått faktura) og i gjenstående forpliktelser, dvs. at vi har en forpliktelse hvor vi ennå ikke er fakturert. Alle innvilgelser i perioden 2011–2015 er betalt, for 2016 gjenstår i øyeblikket 4 innvilgelser mens tallene for 2017–2019 er høyere, naturlig nok høyest for 2019. Periodisk gjennomgås eldre gjenstående innvilgelser, og vi utber oss en prognose fra forfatteren for å klarlegge om innvilgelsen bør slettes. Alle innvilgelser har en forfallsdato, men vi sletter ikke innvilgelser om det fortsatt synes å være liv i manuset, det tjener ingen hensikt.

I tillegg til bevilgning fra universitetsstyret, får fondet også tilførsel av midler via Forskningsrådets STIM-OA-ordning. Dette er en ordning hvor UH-institusjoner som har et publiseringsfond kan søke om å få refundert inntil 50 % av regnskapsførte kostnader for foregående regnskapsår. UiT har gjennomgående fått mindre enn 50 %, av to grunner:

1. STIM-OA-ordningen har ikke hatt tilstrekkelig med midler, og har avkortet forholdsmessig.
2. Vi innvilger støtte til publikasjoner som ikke tilfredsstillende STIM-OA-ordningens krav. Dette gjelder monografier og antologi-artikler (STIM-OA gjelder kun for tidsskriftartikler). Vi innvilger også støtte til artikler i tidsskrift som ikke er godkjent hos NSD og/eller DOAJ, dersom vi får dokumentert at det er søkt om godkjenning, og vi vurderer at tidsskriftet tilfredsstillende kravene. Som regel går dette i orden før vi søker, men i noen tilfeller er tidsskriftene for nye til at NSD vil godkjenne dem og vår refusjonssøknad kommer da ikke inn under STIM-OA-kriteriene.